

Małgorzata Machałek, *Przemiany wsi zachodniopomorskiej w latach 1945-1956*, Muzeum Narodowe w Szczecinie, Wydawnictwo „Kadruk”, Szczecin 2012, 427 ss.

Problematykę związaną z dziejami wsi zachodniopomorskiej w latach 40. oraz 50. XX w. podejmowali już w swoich publikacjach m.in. Stanisław Łach¹, Teresa Kieszkowska², Kazimierz Kozłowski³, Adam Makowski⁴, Czesław Osękowski⁵ i Robert Skobelski⁶. Jednakże kompleksowe ujęcie tego zagadnienia zaprezentowała dopiero Małgorzata Machałek w pracy pt. *Przemiany wsi zachodniopomorskiej w latach 1945-1956* opublikowanej przez Wydawnictwo „Kadruk” w 2012 r. w ramach serii „Historia i Kultura Materialna Biblioteki Naukowej Muzeum Narodowego w Szczecinie”.

Praca ta ma charakter źródłowy. Przedstawiając historię wsi zachodniopomorskiej od 1945 do 1956 r., Autorka skorzystała z dokumentacji przechowywanej w zbiorach: Archiwum Akt Nowych i Archiwum Zakładowym Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w Warszawie, Archiwum Państwowym w Koszalinie oraz Szczecinie (włącznie z Oddziałem w Stargardzie Szczecińskim), a także Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Szczecinie. Wykorzystała też ówczesną prasę, źródła drukowane oraz obszerną literaturę przedmiotu.

W recenzowanej publikacji, w udany sposób przedstawiono dzieje wsi zachodniopomorskiej od 1945 do 1956 r. przez pryzmat ich aspektu polityczno-gospodarczego, z uwzględnieniem przede wszystkim problematyki związanej z rozwojem sektora państwowego w rolnictwie (spółdzielni produkcyjnych, Państwowych Nieruchomości Ziemskich i Państwowych Gospodarstw Rolnych). Kwestia ta została wyraźnie podkreślona we wstępie pracy⁷. W tej sytuacji być może byłoby zasadne wyartykułowanie tego zagadnienia w tytule lub podtytule. Dzięki temu uniknięto by zarzutów

¹ S. Łach, *Przekształcenia ustrojowo-gospodarcze w rolnictwie Ziemi Zachodnich i Północnych w latach 1945-1949. Studium historyczne*, Słupsk 1993.

² T. Kieszkowska, *Odbudowa rolnictwa na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1949*, Warszawa-Poznań 1981.

³ *Materiały archiwalne do „wydarzeń gryfickich” z 1951 r.*, oprac. K. Kozłowski, Szczecin 1992; K. Kozłowski, *Problemy „przemian socjalistycznych” na wsi zachodniopomorskiej (1951-1956)*, [w:] *Wieś polska wobec wydarzeń 1956 roku*, red. G. Miernik, Kielce 1998, s. 159-183.

⁴ A. Makowski, *Pomorze Zachodnie w polityce gospodarczej Polski w latach 1950-1960*, Szczecin 2006.

⁵ C. Osękowski, *Społeczeństwo Polski Zachodniej i Północnej w latach 1945-1956. Procesy integracji i dezintegracji*, Zielona Góra 1994.

⁶ R. Skobelski, *Ziemia Zachodnie i Północne Polski w okresie realizacji planu sześcioletniego 1950-1956*, Zielona Góra 2002.

⁷ M. Machałek, *Przemiany wsi zachodniopomorskiej w latach 1945-1956*, Szczecin 2012, s. 16.

formułowanych już przez innych recenzentów⁸. Nie zmienia to faktu, że takie ujęcie tematu jest właściwe w obliczu trudności ukazania przez jedną osobę całościowego losu zachodniopomorskich mieszkańców wsi.

Rozdział pierwszy należy traktować jako wprowadzenie do tematu. Omówiono w nim zagadnienie związane z przebiegiem złożonego procesu osadnictwa na tym terenie zbieżnego z kształtowaniem się w kraju ustroju komunistycznego wspieranego przez stacjonujące tam radzieckie formacje wojskowe (s. 19-87).

Kwintesencję tej pracy stanowią trzy następne rozdziały (s. 89-330). Ukazano w nich kosztowną, zarówno pod względem społecznym, jak również ekonomicznym, politykę państwa wobec wsi wynikającą z uzależnienia kraju od ZSRR. Wprowadzenie, obcych dla polskich chłopów, stalinowskich rozwiązań ideologicznych oraz gospodarczych skutkowało przymusową kolektywizacją i wynikającą z tego rozbudową „upaństwowionego” rolnictwa. Należy podkreślić, że zarówno proces „uspółdzielczenia” wsi zachodniopomorskiej, a także rozwój Państwowych Nieruchomości Ziemskich, a następnie Państwowych Gospodarstw Rolnych przedstawiono na tle innych tego rodzaju przedsięwzięciach w kraju. Umożliwiło to recenzentowi zapoznanie się z wieloma niezwykle interesującymi wiadomościami na ten temat w odniesieniu do wsi zielonogórskiej.

Rozdział piąty to ważne urozmaicenie pracy (s. 331-366). Zasygnalizowano tam niektóre aspekty związane z kształtowaniem się życia społecznego na wsi zachodniopomorskiej w omawianym okresie. Dotyczyły one niekorzystnego wpływu polityki państwa na proces integracji lokalnego społeczeństwa, zmiany statusu społecznego kobiet wiejskich, współzawodnictwa pracy, integracyjnej roli Kościoła katolickiego i szkoły wśród ludności wiejskiej, a także jej życia kulturalnego. Ten bardzo barwny i niestety mający skrótowy charakter rozdział, podyktowany wspomnianymi przez Autorkę założeniami badawczymi, budzi u Czytelnika niedosyt. Poświęcenie Kościołowi katolickiemu zaledwie niecałych dwóch stron być może wynika ze słusznego autorskiego założenia, że problematyka ta wymaga odrębnych i niewątpliwie czasochłonnych badań.

Ostatni szósty rozdział ukazuje krach ówczesnej polityki rolnej w efekcie przemian październikowych 1956 r. (s. 367-386). Przybliżono w nim dekoloktywizację wsi zachodniopomorskiej, taktyczną zmianę stosunku władz wobec rolników indywidualnych i pracowników rolnego sektora państwowego.

Uzupełnienie omawianej publikacji stanowi: zakończenie (s. 387-391), streszczenie (s. 392), wykaz skrótów (s. 393-395), bibliografia (s. 396-411) i dodatkowe ilustracje (s. 413-427).

⁸ P. Benken, (rec.) M. Machałek, *Przemiany wsi zachodniopomorskiej w latach 1945-1956*, „Myśl Ludowa” 2012, nr 4, s. 229.

Zważywszy na niedowartościowanie badań nad historią wsi polskiej i ruchu ludowego w ostatnich latach⁹, recenzowana książka szczególnie zasługuje na zainteresowanie ze strony czytelników, tym bardziej że wykracza ona tematycznie poza podejmowaną najchętniej przez naukowców problematykę związaną wyłącznie z kolektywizacją. Nie można mieć również pretensji do jej Autorki, że często w tekście powołuje się na ustalenia innych znawców przedmiotu¹⁰. Po prostu taki styl pisania jest preferowany nie tylko przez nią, ale i innych znanych recenzentowi badaczy¹¹.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na jedną kwestię. Otóż wydaje się, że wskazane byłoby ujawnienie personaliów zachodniopomorskich rolników skrzywdzonych przez władze w charakteryzowanym okresie. Traktowanie ich w kategoriach anonimowych mieszkańców wsi nie jest najlepszym rozwiązaniem, aczkolwiek dopuszczalnym i przez wielu znawców przedmiotu akceptowanym.

Podsumowując wcześniejsze rozważania, trzeba podkreślić, że mająca źródłowy charakter, bogato ilustrowana publikacja M. Machałek w istotny sposób wzbogaca wiedzę na temat wsi zachodniopomorskiej. Jest to wręcz obowiązkowa lektura, dedykowana dla badaczy zarówno dziejów Pomorza Zachodniego, jak i innych regionów wsi polskiej. Natomiast zasygnalizowane przez recenzenta drobne uwagi mają drugorzędne znaczenie i w żadnym stopniu nie wpływają na ocenę pod względem merytorycznym tej godnej polecenia książki.

Daniel Koteluk

⁹ J. Gmitruk, *Zamiast wstępu*, „Rocznik Historyczny Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego” 2012, nr 28, s. 8.

¹⁰ P. Benken, *op. cit.*, s. 220; M. Machałek, *op. cit.*, s. 12, 19-21, 24, 32, 50, 54-55, 69, 77, 108, 119, 124, 182-183, 227, 234-235, 251, 254, 270, 298, 329, 331-332, 366, 376, 382.

¹¹ Por. P. Bartkowiak, *Dzieje harcerstwa na Ziemi Lubuskiej w latach 1945-1989*, Zielona Góra 2012, s. 27, 28-32, 36, 67, 86, 98-99, 105-106, 112, 129, 130-131, 142-144, 215-216, 221, 244, 287-288, 305-306, 308-309.